

TchyA, Bài Ca Thuốc Lào

Bất Tiểu Nguyễn Quốc Bảo

Thú mây khói người đời ai rõ...

(TchyA Đái Đức Tuấn)

Vào thập niên Bốn Mươi, Ông Cậu tôi, TchyA Đái Đức Tuấn¹, viết Bài Ca Thuốc Lào, nguyên bản bằng Hán tự với tựa lúc đầu là *Việt Yên Ca* 越煙歌, sau đổi tên là *Thuốc Lào*. Bài thơ khởi đầu với câu: Thời sĩ bất tri hồ dân yên 时仕不知乎民煙, *shí shì bù zhi hu mín yan*, diễn Nôm là *Thú mây khói người đời ai rõ...* Bài này TchyA viết lúc về ẩn dật ở quê², lên núi tu tiên, dời bỏ cuộc đời trác táng ở Hà Nội với Cô đầu và Thuốc phiện, ông đổi thú mây khói Á phiện qua mây khói thuốc Lào.

TchyA dùng chữ Hán Việt Yên 越煙 *yùe yan* để gọi thuốc Lào, mà không viết Lao Yên³ 勞煙 牢煙 *thuốc Lào*. Hán Việt thông dụng ta viết *yên diệp* 煙葉 *yān yè* để chỉ lá thuốc. Thường thì, chữ Yên 菸 bộ Thảo dùng để chỉ thuốc lá (cây) và chữ Yên 煙 bộ Hỏa, nghĩa Khói, để chỉ thuốc hút. Các từ nguyên Hán Việt liên quan đến tự Nôm thuốc lá tóm tắt như sau :

1. 菸, Yên 菸 (u83F8) *yān* bộ thảo 艸 (u8278) nghĩa Héo, úa. Một âm là Yên tức Cây thuốc lá. Chữ Hán thông dụng thường viết yên thảo 菸草 *yān cǎo*, Thuốc Lá tobacco; tobacco plant. Từ nguyên Hán 菸 *yān* (菸, yên) có các chữ Nôm là (1) úa, (2) 菸, (3) yên, (4) *thuốc, dược, 藥* yào (như yên dược), cho nên ta viết là *thuốc lá*.

¹ Đái Đức Tuấn, bút danh TchyA, hiệu Mai Nguyệt, sinh năm 1908, từ trần ngày 8 tháng 8 năm 1968 (ngày Rằm tháng bảy năm Mậu thân), quê quán gốc làng Ngọc Diêm, còn gọi là làng Si thuộc Ngọc Giáp xưa, nay thuộc xã Quảng Chính, huyện Quảng Xương, tỉnh Thanh Hóa. Bài Thuốc Lào chưa bao giờ đăng báo.

² Khi thế chiến thứ hai bùng nổ, quân Nhật Phù Tang sang chiếm Đông Dương, TchyA chán ghét thực dân Pháp, quân phiệt Nhật, ông xin nghỉ việc ở nha Học chính Bắc Kỳ, cùng vợ và đứa con nuôi độc nhất Đái Thị Quế, trở về quê Thanh Hoá, đến phủ Quảng Xương, ở ẩn trong một động khoét ra từ một cái hang của ngọn *núi côi*, ở làng Bồ cũng thuộc về Ngọc Giáp (nay thuộc xã Quảng Thạch).

³ Lao yên 牢煙 *thuốc Lào*, chữ Lao đây không có nghĩa là nước Lào (thuốc từ Lào đem sang). Nước Lào tức Liêu Quốc viết 寮國. Thiển nghĩ Hán Việt Việt Yên sát nghĩa hơn là *Lao Yên*.

2. Yên 煙 (u7159) *yān*, giản thể: 烟 (u70DF) bộ hỏa 火 (u706B) có nghĩa 1) Khói. 2) Chất hơi nhiều gọi là yên. Như *vân yên* 雲煙 mây mờ, *yên vụ* 煙霧 mù mịt. 3) Thuốc hút. Như *lao yên* 牢煙 thuốc lào, *nha phiến yên* 鴉片煙 thuốc phiện. Yên thảo 煙草 (giản thể 烟草) *yān cǎo* thuốc lá cigarette, tobacco, tobacco plant.
3. Diệp như diệp dược 葉藥 *yè yào* (1) thuốc thơm, (2) thuốc lá thơm, (3) thuốc thơm, (4) thuốc lá, Các từ hương yên 香煙 *xiāng yān*, Hương dược diệp 香藥葉' *xiāng yào yè* đều để chỉ thuốc thơm.
4. Trừu yên 抽煙 (烟) *chōu yān* hút thuốc smoke (a cigarette/pipe). Nghiện thuốc: thượng 癮 *shàng yǐn*.

Bài Ca Thuốc Lào của TchyA, không phải chỉ để ca tụng thuốc lào mà thôi, nhưng là dịp để cho Ông chê bai, chỉ trích Rượu và Á phiện (*régler les comptes*) mà Ông muốn từ bỏ, và kéo bè kéo lũ với Tiên Nhân làm hậu thuẫn và để biện chứng. Cái *Ngông* của TchyA, ngay từ đầu bài thơ Ông đã không dấu diếm, Ông đem các Thi Tiên (Thánh) Lý Bạch⁴, hiền nhân Tăng Tử Nhan Hôi⁵, Quân sư Khổng Minh Quân Trọng⁶, Tài tử Bá Nha Chung Kỳ⁷, cho đến Anh hùng Thủy Hoàng Tào Tháo, tất cả Thi Tiên, Tử Tiên cùng Anh Hùng, đều là bạn tri âm của *Phiêu Phiêu Yên giới!*

⁴ Lý Bạch 李白 *lǐ bái* (701-762), tự Thái Bạch 太白 *tài bái*, hiệu Thanh Liên cư sĩ 青蓮居士 *qīng lián jū shì*, thi sĩ nổi danh thời Thịnh Đường, được xưng tụng là Thi Tiên 詩仙 *shī xiān*, Thi Hiệp 詩俠 *shī xiá*. Lý Thái Bạch Tập 李太白集 *lǐ tài bái jí*, truyền lại cho hậu thế. Đỗ Phủ (712-770), ít tuổi hơn Lý Bạch, đương thời cũng được xưng là Thi Thánh 詩聖 *shī shèng*.

⁵ Tăng Tử 曾子, tên thật là Tăng Sâm 曾參 (505 TCN - 435 TCN), tự Tử Dư 子輿, người Nam Vũ thành, nước Lỗ (nay là huyện Bình Ấp 平邑, tỉnh Sơn Đông 山東), là học trò xuất sắc của Khổng Tử; Ông làm ra sách Đại học 大學 gồm 10 thiên và là một trong Tứ thư của Nho gia. Học trò của Tăng Sâm là Khổng Cấp, cùng *Nhan Hôi*, Mạnh Tử và chính ông là Tứ phối của Nho gia, cũng là đại biểu xuất sắc của phái Nho gia. Khổng Cấp (hay Tử Tư) làm ra sách Trung Dung trong Tứ thư (cùng với Luận Ngữ, Đại Học, Mạnh Tử).

⁶ Quân Trọng (chữ Hán: 管仲; 725 TCN - 645 TCN) là một chính trị gia, nhà quân sự và nhà tư tưởng Trung Quốc thời Xuân Thu (685 TCN). Tên ban đầu của ông là Di Ngô (夷吾). Trọng là tên hiệu. Được Bào Thúc Nha tiến cử, Tề Hoàn Công phong ông làm Tể tướng năm 685 TCN. Ông nổi tiếng với "chiến lược không đánh mà thắng" mà người Trung Hoa gọi là diễn biến hòa bình - đó là tấn công bằng mưu trí, trừng phạt và dùng kinh tế để giáo huấn.

⁷ Bá Nha và Tử Kỳ là đôi bạn tri âm thời Xuân Thu Chiến Quốc. Bá Nha làm quan, Tử Kỳ là tiểu phu. Bá Nha họ Du tên Thụy, người ở Sính Đô nước Sở (nay là phủ Kinh Châu, tỉnh Hồ Quảng). Tuy là người nước Sở, nhưng làm quan cho nước Tấn, chức Thượng Đại Phu. Tử Kỳ, họ Chung tên Huy, nhà tại Tập

Thế nhưng Sứ viết *Yên thảo* (thuốc lá, thuốc Lào) được nhập vào Trung Quốc chỉ có từ Minh Triều, đời Vạn Lịch Tam Niên 萬曆三年 *wàn lì san nián* (1575), yên thảo do từ quần đảo Lữ Tống 呂宋 *lu sòng* Luzon (Phi Luật Tân), trước tiên, truyện nhập vào Đài Loan, Phúc Kiến, rồi phổ biến khắp nước Tàu. Còn Á phiện, thì trước khi đốt và hút (bắt chước từ người thổ dân châu Mỹ hút thuốc lá), người Âu Á thường nhai hoặc uống thuốc phiện, và chỉ bắt đầu từ cuối thế kỷ 16. Qua thế kỷ 17 - 18 thuốc phiện xuất hiện các nơi với tên gọi *madak*, một loại thuốc pha trộn á phiện và thuốc lá. Thế kỷ 19, madak bị cấm ở Tàu, hoạt động buôn lậu thuốc phiện tới Trung Quốc xuất phát từ Ấn Độ. Cho nên những Thi Tiên, Tử Tiên cùng Anh Hùng mà TchyA đề cập tới, sinh sống hoặc trước Công Nguyên hay trễ lắm là khoảng cuối thế kỷ thứ 7, làm sao có *Cổ lai yên giới vô trích tiên* và có cơ hội để *Phiêu phiêu yên giới tiên kỳ hà?* Chẳng qua Ông Cựu tôi nổi hứng nổi *ngông* nói chuyện ba hoa, tào lao mà thôi.

Điểm đẹp, hay và hùng tráng của bài thơ, trong nguyên bản Hán tự, là khi TchyA nói về Khói thuốc (Yên) – nhưng giọng thơ rất *đam mê*, nên không hiểu đây là khói Nha phiến mà TchyA vẫn còn luyện tiếu hay khói Thuốc Lào. Ông nghiện rượu, á phiện và thuốc lá từ năm 22 tuổi,⁸ nên khi nói đến khói *Yên*, thì lời thơ TchyA lai láng, sắc sảo và hoa mỹ lắm:

Lục yên hữu đức như minh nguyệt
Bạch yên hữu quang như diễm tuyết
Hồng yên hữu sắc như đào hoa
Hắc yên mang mang thiên địa tuyết

Khói biếc đức sáng ngời như nguyệt
Khói bạc trong như tuyết trắng phau
Khói hồng như đóa hoa đào
Khói đen mờ mịt trời cao đất dầy

Hiền Thôn, gần núi Mã Yên, ở cửa sông Hán Dương, là một danh sĩ ăn dật, báo hiếu cha mẹ tuổi già nua, làm nghề đồn củi (Tiều).

⁸ Danh nhân tài tử thì nhiều người nghiện, Tản Đà Nguyễn Khắc Hiếu nghiện rượu, Khái Hưng nghiện thuốc Lào, Lê Văn Trương nghiện thuốc phiện,... nhưng TchyA Đái Đức Tuấn thì nghiện đủ thứ, nên phải trả giá cao, 60 tuổi thọ, đã từ trần vì bệnh Viêm khí quản kinh niên và Suy tâm thất.

Nhàn yên như liên tĩnh chú trì
Khứ yên dùng dững như phong suy
Chiêu yên như lộ cửu thiên giang
Mộ yên như hỏa tận cao phi

Khói lơ lửng sen cười lặng lẽ
Khói chuyển vân mạnh mẽ gió bay
Khói mai sương xuống tự trời
Khói hôm lửa bốc tít vời ngàn không

Yên hạ đắc thời nỗ lực khi
Yên họa hữu thế vô sở tụy
Yên tụ sơn đầu điều bất minh
Yên tán phòng trung khách tĩnh túy

Khói nước giầy sóng ùng ùng chuyển
Khói lửa ran không bến không bờ
Đâu non khói phủ chim thưa
Trong phòng khói tỏa khách lơ mờ say

Vô tư mà nói, thì có lẽ chỉ Ả Phù Dung mới đem đến cho TchyA một nguồn thi hứng dồi dào bất tận như trên. Lời và nhạc của thơ đẹp quá, áp dụng cho cái say của thuốc Lào, chắc khó tưởng tượng được. Sau khi ca tụng *Khói* một cách nồng nhiệt, TchyA bắt đầu *thanh toán* với cái nguy hại xấu xa của rượu, trà và á phiện.

Việt Yên bất như mỹ tửu từng
Bất như danh trà sứ vương công
Bất như nha phiến đa tiêu tụy
Việt yên bình dân hương vị nùng

Thuốc Lào khác rượu cay men bốc
Khác trà non quen tục lâu dài
Khác nha phiến xấu xa người
Thuốc Lào bình dị thơm mùi đượm hương

Say rượu thì *Nhiệt độ hào hùng cố bất chính* (hoi men sắc sủa hỗn dâm toi bời), nghiện á phiện thì *Trụy ư địa ngục nghi đăng tiên* (Nằm ngục tù vẫn tưởng lên tiên).

Và để kết luận, vì chí suy nhược và ngu xuẩn, nhầm lẫn chân giả, nên ta mới lạc vào chốn ma đưa lối quý đưa đường Á phiện ; trong khi thuốc lào là chính đạo, là trung dung, tốt cho hô hấp và khẩu minh tinh thần. Rồi Tchya tiếp tục cái *Ngông* của mình, đưa ra giả thuyết :

Việt yên hảo nguyện đắc minh thời
Đại đồng thiên hạ can qua khứ

*Thuốc lào ví được gặp thời
Đạo binh đoạn tuyệt loài người anh em*

Nhưng than ôi, cái nợ của TchyA nặng lắm, thủy chung không thoát được số mệnh của kẻ tài hoa. Bỏ thuốc phiện được 10 năm, đến năm 1953, Ông lại khăn gói trở về với Á Phù Dung, và cái Ma phiến Quý bắt Ông trở lại *Chính đạo bất tâm yên đạo quy*, cho đến khi mãn phần.

Thuốc Lào

(Nguyên văn Hán tự và Diễn Nôm: TchyA)

Thời sĩ bất tri hồ dân yên
Cổ lai yên giới vô trích tiên
Lưu linh Lý Bạch tửu thi thánh
Nhan Hồi Tăng Tử nhân nghĩa hiền

*Thú mây khói người đời ai rõ
Khói không tiên từ cổ vẫn truyền
Nhan Tăng nhân nghĩa nho hiền
Lưu thánh chén ngọc Lý tiên vân vàng*

Khổng Minh Quán Trọng đạt nhân chí
Thủy Hoàng Tào Tháo anh hùng khí
Lý Tích Phật Nữ cao nhân duyên
Bá Nha Chung Kỳ tri âm nhĩ

Hùng Tào Tháo Thủy Hoàng nhất thống

*Đạt nhân thì Quán Trọng Không Minh
Lý Tích Phật Nữ mắt xanh
Hiếu đàn họ Bá là anh Tử Kỳ*

Thánh hiền đạt nhân anh hùng đa
Thanh nhân tri âm mãn thế hoa
Thi tiên Tử tiên an sở đắc
Phiêu phiêu yên giới tiên kỳ hà

*Hùng đạt thánh hiền chi cũng có
Nhiều tri âm vô số mắt xanh
Tiên thơ tiên rượu đã đành
Trong làn khói tỏa tiên linh mấy người*

Lục yên hữu đức như minh nguyệt
Bạch yên hữu quang như diễm tuyết
Hồng yên hữu sắc như đào hoa
Hắc yên mang mang thiên địa tuyết

*Khói biếc đức sáng ngời như nguyệt
Khói bạc trong như tuyết trắng phau
Khói hồng như đóa hoa đào
Khói đen mờ mịt trời cao đất dầy*

Nhàn yên như liên tĩnh chú trì
Khứ yên dùng dững như phong suy
Chiêu yên như lộ cửu thiên giang
Mộ yên như hỏa tận cao phi

*Khói lơ lửng sen cười lặng lẽ
Khói chuyển vẫn mạnh mẽ gió bay
Khói mai sương xuống tự trời
Khói hôm lửa bốc tít vời ngàn không*

Yên hạ đắc thời nỗ lực khi
Yên họa hữu thế vô sở tỵ
Yên tụ sơn đầu điệu bất minh
Yên tán phòng trung khách tĩnh túy

*Khói nước giây sóng ùng ùng chuyển
Khói lửa ran không bến không bờ*

Việt Yên bất như mỹ tửu từng
Bất như danh trà sử vương công
Bất như nha phiến đa tiêu tụy
Việt yên bình dân hương vị nùng

Túy bất cuồng túy tỉnh bất tỉnh
Nhàn nhã phong lưu tâm khả định
Bất như ẩm thời tửu sung quan
Nhiệt độ hào hùng cố bất chính

Bất như ám khí nha phiến yên
Trụy ư địa ngục nghi đăng tiên
Trác cân ma cốt ư cô mộng
Tòng thử chung thân cánh đảo điên

Tự thân tác nghiệp u tù hoạt
Li bất đắc li thoát bất thoát
Cô miên bảo hận trường bi ta
Chí hê khí hê hà đê mặt

*Đâu non khói phủ chim thưa
Trong phòng khói tỏa khách lơ mờ say*

*Thuốc lào khác rượu cay men bốc
Khác trà non quen tục lâu dài
Khác nha phiến xấu xa người
Thuốc lào bình dị thơm mùi đượm hương*

*Say chẳng say tỉnh thường chẳng tỉnh
Thú phong lưu nhàn định được tâm
Không như uống rượu âm âm
Hơi men sặc sụa hỗn dâm toi bời*

*Không như mờ mịt say vất vương
Nằm ngục tù vẫn tưởng lên tiên
Mài gân rũa cốt liên miên
Bén hơi nghiện ngập đảo điên một đời*

*Thân tự đọa vào nơi u tối
Khôn xa lìa khó nổi rứt đi
Nằm tro ôm hận sâu bi
Buồn sao chí khí đã suy cả rồi*

Chí khí đê mặt do ư si
Thời nhân ngộ nhận chân giả chi
Việt yên bất như nha phiến quý
Chính đạo bất tầm yên đạo quy

Việt yên xuất ư chính đạo khí
Bất trụ linh hồn bất túy lý
Ôn hòa tao nhã đáo trung dung
Thử đại tiên cung danh thảo thị

Cổ chư quân tử đa ân cần
Nhàn thời hô hấp như phi vân
Trúc can nhật dụng vi yên cụ
Tảo khởi nhất khẩu minh tinh thân

Vương chí bình dân đồng nhất lữ
Cộng xử Việt yên giai như thử
Việt yên hảo nguyện đắc minh thời
Đại đồng thiên hạ can qua khứ

*Chí suy nhược vì người ngu xuẩn
Tính vốn thường nhâm lẫn giả chân
Thuốc phiện quý thuốc lao thân
Đường Phật chẳng rời lại rân đường ma*

*Thuốc lao mới rõ là chính khí
Mê hồn không túy lý cũng không
Ôn hòa đạt tới trung dung
Cỏ thơm trong chốn tiên cung đó mà*

*Bực quân tử thiết tha vì thế
Kéo một hơi đường thể tuôn mây
Dìu tre uốn trúc đêm ngày
Tan sương một khói rạng ngay tâm thân*

*Trên chí dưới vua dân một lúa
Điều tỉnh say cùng thú cùng vui
Thuốc lao ví được gặp thời
Đạo binh đoạn tuyệt loài người anh em*

